

УДК 94(477.83/.86)“1944/1947”

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.149.11>

В. Прокопов, канд. іст. наук, старш. викладач

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5120-9419>

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, Україна

АЛКОГОЛЬ У СПІЛЬНОТІ ОУН І УПА НА ЗАКЕРЗОННІ (1944–1947 рр.)

Досліджено питання повсякденних практик вживання алкоголю членами Організації українських націоналістів та вояками Української повстанської армії на Закарпатті в 1944–1947 рр. Представлений короткий аналіз історіографії проблеми, який поки що не є великим з огляду на специфічність теми. Джерельна база дослідження – нарративні та документальні джерела ОУН і УПА, які можуть найбільш детально описати історію повсякдення.

Стаття основана на теоретико-методологічних розробках напряму воєнно-історичної антропології. Досліджено, що вживання алкоголю у спільноті ОУН і УПА було під доволі жорстким дисциплінарним наглядом. Вживати спиртне можна було у невеликих дозах з дозволу командира у виняткових ситуаціях чи на великі свята. Однак, дуже часто в умовах військово-партизанського повсякдення повстанські командири не зважали на вживання повстанцями алкоголю, якщо це не перевищувало допустимі норми. Простежено, що в спільноті українського визвольного руху на Закарпатті траплялись випадки девіантної поведінки на ґрунті вживання алкоголю. Підкреслено, що на інституційному рівні в ОУН і УПА на Закарпатті з пияцтвом справді боролись та жорстко карали. На основі досліджених джерел автор робить висновок, що алкоголь частіше вживали саме вояки відділів УПА, ніж члени ОУН, що було обумовлено різною кількістю повстанців і підпільників та їхніми різними ролями у визвольному русі.

Ключові слова: ОУН, УПА, Закарпаття, історія повсякдення, алкоголь, військово-історична антропологія.

Постановка проблеми. Дослідження різних аспектів історії повсякдення наразі стають доволі популярними в українській історіографії. Темі девіантної поведінки та харчування історичних спільнот все частіше потрапляють у фокус дослідників. Пропонована стаття присвячена вивченню повсякденних практик вживання алкоголю учасниками українського визвольного руху (далі – УВР) 1940-х рр. на Закарпатті.

Чому, власне, саме цей регіон? У першу чергу, через необхідність дослідити мікроісторичні ракурси спочатку в окремих регіонах діяльності ОУН і УПА. Функціонування сотень повстанської армії мало тут, хоч і з короткими перервами, чіткі хронологічні межі – 1944–1947 рр. Довший час, порівняно з іншими регіонами, на Закарпатті зберігались великі повстанські бойові одиниці. УВР мав тут чітку хронологічну межу свого існування, у зв'язку з тотальним виселенням місцевого населення, на яке він ресурсно спирався. Уявлення про вживання алкоголю у військових спільнотах часто супроводжується багатьма стереотипами – від суцільного пияцтва до суворого сухого закону. Справжню ситуацію щодо вживання спиртного в повстанській армії намагаємось дослідити у цій статті.

Аналіз джерел і літератури. Історіографія питання є невеликою, з огляду на певну табуованість та дразливість теми. У великих загальних монографіях можна зустріти лише спорадичні згадки про боротьбу з вживанням алкоголю в УПА [19, с. 143; 32, с. 84, 260].

Доволі вартісною з погляду історії повсякдення УВР є робота Ю. Нестора про культуру харчування УПА. Він висвітлює багато фактів про щоденну їжу повстанців, у тому числі коротко – про вживання алкоголю, однак не аналізує цю тему детальніше [29].

Детальніше до тематики алкоголю звернувся В. Ільницький у своїй монографії про ОУН в Карпатському краї. Він подав випадки, коли в УПА могли з дозволу командирів вживати алкоголь на свята та для зігріву. Однак, недозволене вживання суворо каралось [17, с. 368–369].

Дослідниця Марта Гавришко звернула увагу на складні гендерні відносини між цивільними та комбатами. Людина зі зброєю отримувала владу над мирними мешканцями, і стосунки повстанців та сільського жіноцтва подекуди носили характер насильства, що іноді траплялось на ґрунті вживання алкоголю [7; 8].

Теоретико-методологічною основою нашої розвідки є воєнно-історична антропологія. Вона підіймає додатковий пласт питань, які постають перед людиною лише під час війни: психологію комбатанта – людини вій-

ни / людини зі зброєю; феномен межової ситуації (під час бою, погоні, полону тощо) та переживання екстремальних умов тощо [33–37]. До цих питань можна додати вживання алкоголю як повсякденну практику комбатантів, а особливо учасників іррегулярних формувань, якими були ОУН і УПА. До цієї своєрідної тематики – воєнно-історичної антропології партизанських формувань звертається досить мало дослідників.

Відповідно до специфіки дослідження та контекстів історії повсякдення взято джерела, які пов'язані з УВР на Закарпатті 1944–1947 рр. Історія повсякдення має справу з людською поведінкою та уявленнями. Ці аспекти найкраще відображені у его-документах, коли людина описує своє життя та власну спільноту. Основним джерелом інформації є мемуарні джерела. Існує цілий масив мемуарної літератури підпільників та повстанців із Закарпаття – понад 100 різноманітних за обсягом та інформаційною цінністю творів. Для повної картини повстанського побуту та практик вживання алкоголю використано документи різних структурних одиниць ОУН та УПА із Закарпаття. Переважна їх кількість опублікована у різноманітних збірниках документів [10; 22–27; 38; 39; 41]. Неопубліковані документи зберігаються в Архіві Центру досліджень визвольного руху та Галузевому державному архіві Служби безпеки України.

Постановка завдання: дослідити повсякденні практики щодо спиртного у спільноті ОУН і УПА на Закарпатті в 1944–1947 рр.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що ідеалізована думка про суцільну тверезість вояків, представлена у патріотичній літературі та деяких мемуарах, не завжди витримує критику [21]. Як бачимо з інших джерел, вояки УПА час від часу могли випити на свято та в будні, коли поблизу не було командирів, або ж вони закривали на це очі [10, с. 143–144, 198; 22, с. 178, 186; 26, с. 231; 41, с. 75].

Селяни ж радо пригощали повстанців самогоном у будні та на якісь особисті чи спільні свята, хоча багато з командирів, були категорично проти таких чатувань чи вживання алкоголю [12, с. 49; 14, с. 213; 25, с. 406; 28, с. 42, 90; 41, с. 70]. Траплялось, що самі вояки інколи спеціально заходили із самогоном до знайомих селян, щоб "підтримати дух" [25, с. 863; 28, с. 86]. Могло бути й так: під час вечері у польсько-українській родині господар міг непомітно всунути в кишеню пляшку самогону, підпільники не відмовлялись – "щоб не образити людей" [40, с. 136]. У польському поселенні стрільці УПА могли зайти в ресторан та "напитися досхочу пива" [25,

с. 134]. Очевидно, що такі ситуації були демонстрацією сили та впливу УПА в районі.

Дисциплінарно дозволеними випадками були ті, коли самі командири не заперечували або ж – на свята. На відпочинку сотні "Бурлаки" в селі цілий рій (відділ до п'ятнадцяти осіб) міг розпити пляшку горілки, "бо не випадає пити самим, коли інші дивляться" [40, с. 161]. Командири УПА дозволяли стрільцям "розігрітись" чаркою горілки у холодну пору [38, с. 106]. Вживали алкоголь за холодної погоди також бойовики Служби безпеки (далі – СБ) разом із провідником [40, с. 139, 254]. Натомість командир підв'язки "Вовки" не тільки дозволяв, але й сам зловживав алкоголем, чим деморалізував вояків [25, с. 317].

Різноманітні свята не завжди, але доволі часто могли проходити з невеликою кількістю спиртного. Могли випити на Різдво чи на Великдень так само з дозволу командирів або через "закривання очей", як у випадку з курінним "Залізником", який був доволі суворий до випивки, жінок, які "не личать воякові" [11, с. 16; 14, с. 209–210; 26, с. 176; 30]. Чарками могли служити кришки з угорських гранат. Такі святкові учти були особливими для вояків: "Жодне свячене в житті не смакувало так, як тоді в лісі" [27, с. 350–351].

Повстанці і підпільники майже за повної відсутності дисциплінарних обмежень під час поодиноких рейдів на Захід у 1947 р. могли випити горілки з місцевими мешканцями – словаками чи поляками. Очевидно, що такі "посиденьки" не завжди були щирими з боку цивільних, які, швидше за все, вважали, що людину зі зброєю краще нагодувати та напоїти задля власного спокою [13, с. 275; 14, с. 146–147].

Досвідчені повстанці одразу не брали участі в таких частуваннях, допоки самі господарі не вип'ють з ними. Випадки отруєння спецслужбами продуктів харчування на Закерзонні були непоодинокими [3, арк. 49–50, 54; 6, с. 252; 14, с. 230].

У складних умовах повстанської боротьби весною 1947 р. повстанці, окрім екстремальних прийомів їжі, могли вдатись і до "екстремального" розпиття алкоголю [31, с. 130–131]. Так, бійці куреня "Месники" змішували спирт із соком і "від такого королівського обіду... голова пішла обертом" [20, с. 156].

Однак, коли справа доходила до зовнішнього реноме визвольного руху, його учасники намагались тримати марку тверезості. На перемовинах з місцевою польською владою поляки пропонували за обідом повстанцю-переговорнику чарку самогону, проте той кілька разів відмовлявся [39, с. 454]. Так само, під час пропагандистських рейдів, повстанців інструктували відмовлятися від пропонованого алкоголю. Лише у разі гострої потреби дозволялось давати стрільцям 1–2 порції за холодної погоди, і коли їли сухий холодний харч. Спиртне вилучали лише з державних установ для медичних цілей [12, с. 49; 39, с. 708–710]. До речі, з тією ж метою підпільники робили кустарні самогонні апарати та виготовляли спирт, або обкладали "спиртним податком" місцевих самогонщиків [4, с. 108; 5, с. 174–175; 22, с. 184–187].

Перебуваючи постійно серед людей, маючи багато знайомих та симпатиків у селах, навіть бойовики СБ ОУН могли занадто "перехилити чарку". А селяни частували не тільки келихом, але й пляшкою. Про нерозрахування власних сил у прийомі спиртного розповів Д. Грицько: "Цяпка": "В голові прояснилось, і ми почали усвідомлювати собі, яка "буря" на нас чекає. Намагаємось удавати тверезих, але клятві ноги відмовляли послуху. Провідник Потап відразу догадався, що ми під "градусом" і гостро запитав: "А з вами що? Розмочили рило в кориті?". Заклопотаний іншими справами про-

відник пробачив підлеглим цю провину, однак у майбутньому не проминав можливості згадати цей випадок у виховних бесідах [40, с. 248–249].

З алкоголем були пов'язані і серйозніші випадки. Степан Стебельський "Хрін" згадував, що на Лемківщині працював санітар "Гром", який часом любив випити та втрачав контроль над собою – міг відкрити вогонь у свою заставу, не подаючи паролу, або без розбору стріляти у худобу чи власних стрільців. Одного разу дісталось від нього навіть курінному "Рену", "за яким ганявся, щоб застрелити". Безкарність такої поведінки "Хрін" пояснював винятковою професійністю "Грома" як санітара та організатора медичної служби, особливо з огляду на нестачу кваліфікованого персоналу в УПА. Однак, врешті-решт, такі п'яні дебоші санітару не минулись дарма. Під час чергової стрілянини у своїх, інший повстанець, обороняючись, застрелив п'яного вояка [38, с. 178–179]. Стрелець районної боївки на Холмщині "по п'яному" вистрілював в ногу іншому воякові [25, с. 398].

В іншому, відомому з кількох мемуарів, випадку на Лемківщині ройовий "Іва" разом із вояками пішов на селянське весілля, де багато випив та забув, що він на війні. Через його необачність польські військові, які зробили облаву, захопили його, вбили цивільних, ще кілька повстанців були поранені та ледь врятувались втечею [15, с. 122–123; 16, с. 128–133].

Щоб запобігти таким випадкам, окремі провідники навіть забороняли членам підпілля та воякам УПА ходити на селянські весілля чи свята, "бо на таких "учтах" люди не то що розконспірують себе, але допускаються різних вчинків" [25, с. 657]. За участь у селянському святі районний провідник міг не тільки насварити, а й віддати до польового суду з вирокком – 15 ударів "буками", яку заміняли на службу в карному відділі [16, с. 68–70]. У звітах, з приводу "любові" місцевого населення випити в будень і свято можна зустріти реляції на кшталт: "серед населення поширюється алкоголь та пиятика" [24, с. 379].

Звісно, в УПА із вживанням алкоголю та пов'язаними з цим дисциплінарними порушеннями намагались боротись на офіційному рівні, у тому числі через військово-польовий суд. Засуджували карою смерті чи побиттям "буками" [12, с. 49; 23, с. 566–567]. Командир міг змусити п'яного 100 разів переписувати фразу "Українському повстанцеві не лицьо бути п'яним" [1]. В інструкціях керівництва підпілля стверджувалось, що пияцтво серед відділів доволі поширене і з цим явищем мають боротись в першу чергу старшини [2], які, схоже, не сильно зважали на існуючий стан речей.

Цікавим є факт, що повстанські командири та керівники підпілля різних рівнів у власних мемуарах майже не згадували випадки вживання чи якогось використання спиртного [9; 18]. Чого не скажеш про звичайних бійців та підпільників, які часом були набагато відвертішими.

Висновки. Дослідивши вживання алкоголю повстанцями та підпільниками на Закерзонні ми можемо сказати, що спільноті ОУН і УПА було властиве різне ставлення до спиртного напоїв. З одного боку, була офіційна ідеологія націоналіста – взірця нації та приписи проводу й керівників, які стверджували майже повну заборону вживання спиртного. З іншого боку, ми бачимо, як ці установи наражались на повсякденні ситуації. У військовій обстановці у жахах бойових дій та перманентному стресі партизанської війни, які оточували комбатантів, алкоголь справді міг бути компенсаторним та розслаблюючим засобом. З цього погляду не важко зрозуміти випадки "потурання" з боку командирів УПА щодо вживання бійцями алкогольних напоїв. Але справді дозволенням він ставав у незначних кількостях на великі свята

та іноді за холодної пори року. З досліджених джерел можна сказати, що алкоголь все таки частіше вживали саме вояки відділів УПА, ніж члени ОУН. Однак, такий висновок може бути відносним, оскільки повстанців було чисельно більше, ніж підпільників. З іншого боку, оунівці дійсно мали бути взірцем для народу та вояків – колишніх простих селян, і вживання ними алкоголю дійсно було меншим. Але ми бачили, що навіть члени СБ часом могли досягти стану відвертого сп'яніння. Траплялись прикрі та курйозні випадки, на кшталт дебошів санітара чи інших. Однак, на рівні дисциплінарно-інституційному в ОУН і УПА на Закерзонні пияцтво справді жорстко каралось, у тому числі тими ж структурами польової жандармерії та СБ.

Список використаних джерел

1. Архів центру досліджень визвольного руху (далі – АЦДВР), ф. Онишкевича, п. 72-2, ф. 0000154.
2. АЦДВР, ф. Онишкевича, п. 77, ф. 0000043.
3. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 65, спр. С-9108, т. 12, арк. 45–56 (Лист від "Птаха" до "Нечая" від 14.07.1947 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/25238/>).
4. Борець Ю. З найкращими / Ю. Борець. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1986. – 385 с.
5. Борець Ю. УПА у вирі боротьби / Ю. Борець. – Лондон: Видавництво центральної управи спілки української молоді, 1971. – 319 с.
6. "В рядах УПА" збірка споминів бувших вояків УПА / Ред. П. Мірчук, В. Давиденко. – Нью Йорк: "Дніпро", 1957. – 352 с.
7. Гавришко М. Гендерні аспекти сексуальної моралі в ОУН і УПА у 1940–1950-х роках / М. Гавришко // Український визвольний рух. – 2015. – № 20. – С. 199–212.
8. Гавришко М. Чоловіки, жінки й насильство в ОУН та УПА в 1940–1950-х рр. / М. Гавришко // Український історичний журнал. – 2016. – № 4. – С. 89–107.
9. Галаса В. Наше життя і боротьба. Спогади / В. Галаса. – Львів: Видавництво "Мс", 2005. – 270 с.
10. Гарасимів І. З юнацьких – мрій в ряди УПА / І. Гарасимів // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів, 1999. – Т. 29. – 335 с.
11. Громенко М. У великому рейді / М. Громенко. – Львів: "Атлас", 2000. – 170 с.
12. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії / Б. Гук. – Варшава: "Тирса", 1996. – Т. 2. – 536 с.
13. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії / Б. Гук. – Варшава: "Тирса", 1997. – Т. 3. – 303 с.
14. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії / Б. Гук. – Варшава: "Тирса", 1998. – Т. 4. – 366 с.
15. Дмитрик І. Записки українського повстанця (у лісах Лемківщини) / І. Дмитрик. – Львів: "Червона Калина", 1992. – 164 с.
16. Дубницький-Кілко С. Україну захищали в чужині: спогади про Закерзоння / С. Дубницький-Кілко. – Тернопіль: "Джура", 2004. – 283 с.
17. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954) / В. Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.
18. Йовик І. Нескорена армія / І. Йовик. – Київ: МП "Леся", 1995. – 320 с.
19. Киричук Ю. Український національний рух 40–50 років ХХ століття: ідеологія і практика / Ю. Киричук. – Львів, 2003. – 464 с.
20. Кордан І. Один набій з набійниці. Спомини вояка УПА з куреня "Залізняка" / І. Кордан. – Торонто; Львів, 2006. – 258 с.
21. Кривуцький І. Де срібнолентий Сян пливе / І. Кривуцький. – Київ: Брама, 1999. – 376 с.
22. Лико І. На грані мрії і дійсності: Спогади підпільника / І. Лико // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2002. – Т. 37. – С. 9–467.
23. Літопис Української Повстанської Армії / Ред.: П. Потічний, І. Лико. – Торонто; Львів: Вид-во "Літопис УПА", 2001. – Т. 33: Тактичний відтинок УПА 26-й "Лемко": Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). – 899 с.
24. Літопис Української Повстанської Армії / Ред.: П. Потічний, І. Лико. – Торонто; Львів: Вид-во "Літопис УПА", 2001. – Т. 34: Лемківщина і Перемищина політичні звіти (Документи і матеріали). – 971 с.
25. Літопис Української Повстанської Армії / Ред.: П. Потічний, І. Лико. – Торонто; Львів: Вид-во "Літопис УПА", 2003. – Т. 39: Тактичний відтинок УПА 28-й "Данилів" Холмщина і Підляшся (Документи і матеріали). – 1043 с.
26. Літопис Української Повстанської Армії / Ред. П. Потічний. – Торонто; Львів: Вид-во "Літопис УПА", 2004. – Т. 40: Тактичний відтинок 27-й "Бастіон": Любачівщина, Томашівщина, Ярославщина (Документи і матеріали). – 584 с.
27. Літопис УПА. "Бібліотека" / Ред.: П. Потічний, В. В'ятрович. – Торонто; Львів: Вид-во "Літопис УПА", 2003. – Т. 4: Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини та Любачівщини. – 448 с.

28. Ната Ленко. На межовій землі (спогади з Закерзоння) / Ната Ленко. – Київ: Видання журналу "Пам'ять століть", 1999. – 128 с.
29. Нестор Ю. Борщ по-бандерівськи. Гастрономічна культура "лісової армії" [Електронний ресурс] / Ю. Нестор // "Історична правда". – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/02/2/147149/>.
30. Прокопов В. Дозвілля та свята учасників УПА та ОУН на Закерзонні 1943–1947 рр. / В. Прокопов // Вісник Дніпровського ун-ту. Серія: Історія та археологія. – 2017. – № 1. – С. 88–95.
31. Прокопов В. Матеріальний аспект повсякденного життя учасників руху ОУН та УПА на Закерзонні (1943–1947 рр.) / В. Прокопов // Гуманітарний журнал. – 2015. – № 3–4. – С. 127–138.
32. Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х рр. / А. Русначенко. – Київ: Вид-во "Пульсари", 2002. – 520 с.
33. Сенявская Е. 1941–1945. Фронтное поколение. Историко-психологическое исследование / Е. Сенявская. – Москва: Институт российской истории РАН, 1995. – 220 с.
34. Сенявская Е. Военно-историческая антропология как новая отрасль исторической науки / Е. Сенявская // Военно-историческая антропология. Ежегодник. – 2002. – С. 17–28.
35. Сенявская Е. Противники России в войнах XX века: Эволюция "образа врага" в сознании армии и общества / Е. Сенявская. – Москва: "Российская политическая энциклопедия", 2006. – 288 с.
36. Сенявская Е. Психология войны в XX веке: исторический опыт России / Е. Сенявская. – Москва: "Российская политическая энциклопедия", 1999. – 383 с.
37. Сенявская Е. Человек на войне. Историко-психологические очерки / Е. Сенявская. – Москва: Институт российской истории РАН, 1997. – 232 с.
38. Стебельський С., Конопаський О. Кризь сміх заліза / С. Стебельський, О. Конопаський // Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2000. – Т. 30. – 550 с.
39. Український здви. 1939–1947 / Ред. В. Сергійчук. – Київ: Укр. видав. спілка, 2004. – Т. 1: Закерзоння. 842 с.
40. Цяпка Д. Горить Ліс! / Д. Цяпка. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1975. – 398 с.
41. Чорна В. Спогади повстанця з Любачівщини / В. Чорна // Літопис Української Повстанської Армії. Серія "Події і люди". – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2016. – Кн. 33. – 128 с.

References

1. Archive of the Center for Liberation Movement Studies, f. Onishkevich folder 72-2, f. 0000154.
2. Archive of the Center for Liberation Movement Studies, f. Onishkevich, folder 77, f. 0000043.
3. The Branch State Archive of Security Service of Ukraine, f. 65, file. C-9108, vol. 12, sh. 45–56. *Letter from "Bird" to "Nechay" from 14.07.1947*. <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/25238/>
4. Borets Yu. (1986). *With the best*. London: Ukrainian publishers ltd. [In Ukrainian].
5. Borets Yu. (1971). *UPA in whirlpool of combat*. London: Ukrainian Youth Union Publishing House. [In Ukrainian].
6. Mirchuk P. & Davydenko V. (Eds.) (1957). *In the ranks of UPA. A collection of the memories of former soldiers of the Ukrainian insurgent army*. New York "Dnipro". [In Ukrainian].
7. Havryshko M. (2015). Gender Aspects of Sexual Morality in the OUN and the UPA in 1940–1950. *Ukrainian Liberation Movement*, 20, 200–213. [In Ukrainian].
8. Havryshko M. (2016). Men, Women and Violence in the OUN and UPA in the 1940–1950's. *Ukrainian historical journal*. 4. 89–107. [In Ukrainian].
9. Galasa V. (2005). *Our life and struggle. Memoirs*. Lviv: MS Publishing House. [In Ukrainian].
10. Harasymiv I. (1999). *From youthful dreams into ranks of the UPA (Memoirs of an UPA Squadron Leader)*. Vol. 29. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
11. Gromenko M. (2000). *In the great raid*. Lviv: Atlas. [In Ukrainian].
12. Guk B. (1996). *Zakerzonnia. Memoirs of soldiers of the Ukrainian insurgent army*. Vol. 2. Warsaw: Tirs. [In Ukrainian].
13. Guk B. (1997). *Zakerzonnia. Memoirs of soldiers of the Ukrainian insurgent army*. Vol. 3. Warsaw: Tirs. [In Ukrainian].
14. Guk B. (1998). *Zakerzonnia. Memoirs of soldiers of the Ukrainian insurgent army*. Vol. 4. Warsaw: Tirs. [In Ukrainian].
15. Dmytryk I. (1992). *Notes of a Ukrainian insurgent (In the forests of Lemko region)*. Lviv: Chervona Kalyna. [In Ukrainian].
16. Dubnytskyi-Kilko S. (2004). *Ukraine was defended in a foreign land: memories of Zakerzonnia*. Ternopil: Jura. [In Ukrainian].
17. Il'nyts'kyi V. (2016). *The OUN Carpathian region in Ukrainian liberation movement (1945–1954)*. Drohobych: Posvit. [In Ukrainian].
18. Yovyk I. (1995). *Undeclared army*. Kyiv: MP "Lesya".
19. Kyrychuk Yu. (2003). *Ukrainian national movement of 40-50 years of the XX century: ideology and practice*. Lviv. [In Ukrainian].
20. Kordan A. (2006). *One Bullet in the Clip. Memoirs of a Soldier of the Ukrainian Insurgent Army*. Toronto; Lviv, [In Ukrainian].
21. Kryvuts'kyi I. (1999). *Where silver-plated Sian float*. Kyiv: Brama. [In Ukrainian].
22. Lyko I. (2002). *At the edge of a dream and reality. Memoirs of revolutionary*. Vol. 37. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].

23. Potichnyj P. & Lyko I. (Eds.) (2001). *UPA Tactical Sector 26th "Lemko": Lemkivshchyna and Peremyshl regions: Documents and Materials*. Vol. 33. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
24. Potichnyj P. & Lyko I. (Eds.) (2001). *Lemkivshchyna and Peremyshl regions: Political Reports: Documents*. Vol. 34. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
25. Potichnyj P. (Ed.) (2003). *UPA Tactical Sector 28th "Danyliv": Kholm and Pidliashchia Regions: Documents and Materials*. Vol. 39. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
26. Potichnyj P. (Ed.) (2004). *UPA Tactical Sector 27th "Bastion": Liubachiv, Tomashiv and Yaroslav Regions: Documents and Materials*. Vol. 40. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
27. Potichnyj P. & Viatrovych V. (Eds.) (2001). *Memoirs of the UPA Soldiers and Members of the Armed Underground in L'viv and Liubachiv Regions*. Litopys UPA. Library. Vol. 4. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
28. Nata Lenko. (1999). *On the border land (memories from Zakerzonnja)*. Kyiv: Publication of the magazine "Memory of Centuries". [In Ukrainian].
29. Nestor Y. (2015). Borsch in the Bandera style. Gastronomic culture of the "forest army". *Historical Truth*. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/02/2/147149/>. [In Ukrainian].
30. Prokopov V. (2017). Leisure and holidays of participants of the movement of the OUN and UIA in Zakerzonnja 1943–1947. *Dnipropetrovsk University bulletin. History & archaeology series. 1*. 88–95. [In Ukrainian]. DOI: 10.15421/261710
31. Prokopov V. (2015). Material aspect of everyday life of members of the OUN and UPA movement in Zakerzonnja (1943–1947). *Humanitarian Journal*. 3–4. 127–138. [In Ukrainian].
32. Rusnachenko A. (2002). *The people are upset. National liberation movement in Ukraine and national resistance movements in Belarus, Lithuania, Latvia, Estonia in 1940-50's*. Kyiv: Pulsary Publishing House. [In Ukrainian].
33. Senyavskaya E. (1995). 1941–1945. *Front generation. Historical and psychological research*. Moscow: Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences. [In Russian].
34. Senyavskaya E. (2002). Military-historical anthropology as a new branch of historical science. *Military-historical anthropology. Yearbook*. 17–28. [In Russian].
35. Senyavskaya E. (2006). *Opponents of Russia in the wars of the twentieth century: Evolution of the "enemy image" in the minds of the army and society*. Moscow: Russian political encyclopedia. [In Russian].
36. Senyavskaya E. (1999). *Psychology of war in the twentieth century: the historical experience of Russia*. Moscow: Russian political encyclopedia. [In Russian].
37. Senyavskaya E. (1997). *Man in the War. Historical and psychological essays*. Moscow: Institute of Russian History RAS. [In Russian].
38. Stebelskyi S. (2000). Through the laughter of iron. Vol. 30. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].
39. Tsiapka D. (1975). *The forest aflame! Memoirs of UPA soldier*. London: Ukrainian publishers Ltd. [In Ukrainian].
40. Sergiychuk V. (Ed.). (2004). *Ukrainian shift. 1939–1947*. Vol. 1: Zakerzonnja. Kyiv: Ukrainian issued union. [In Ukrainian].
41. Chorna V. (2016). *Memoirs of an UPA soldier from Lubachiv region*. Litopys UPA. Series "Events and People". Book 33. Toronto-Lviv. Chronicle of the UPA Publishing. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 25.05.21

V. Prokopov, PhD in History, Senior Lecturer
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

ALCOHOL IN THE OUN AND UPA COMMUNITY IN ZAKERZONNIA (1944–1947)

The article deals with the attitude towards alcohol among the members of the Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army in Zakerzonnja region 1944–1947. The issue of everyday practices of alcohol consumption is investigated. The article is based on wide base on sources mostly personal origin, the memoirs and diaries of UIA's companies. A brief review of historiography and historical sources are represented also. The author starts with telling about few theoretical remarks about methods of military-historical anthropology. Historical anthropology is related to the existential problems of man, because it contains and takes into account the world of individual experiences and actions during the military actions.

The author stressed that alcohol consumption in the OUN and UIA community was under rather strict disciplinary supervision. Alcohol could be consumed in small doses with the permission of the commander in exceptional situations or on major holidays – at Christmas or Easter. Various holidays not always could be held with a little alcohol. However it is explored that the commanders of UIA, in many ways, ignored the rebels' alcohol consumption, if it did not exceed the permissible norms. It was explored that in the community of the Ukrainian liberation movement in Zakerzonnja there were cases of deviant behavior based on alcohol consumption. It was emphasized that at the institutional level, the OUN and the UIA in Zakerzonnja really struggled with drunkenness and severely punished them. Many options for punishment for alcohol are also scrutinized here, including the death penalty or beating with sticks.

The author concludes that in a military environment in the horrors of hostilities and the constant stress of guerrilla warfare that surrounded the combatants, alcohol could indeed be a compensatory and relaxing tool. It is observed that alcohol was consumed more often by soldiers of UPA units than by OUN members. This was due to the different number of insurgents and underground fighters and their different roles in the liberation movement.

Keywords: UIA, OUN, Zakerzonnja, everyday life, underground, rebels, insurgents, Poland, war-historical anthropology.

УДК 330.342.172

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.149.12>

М. Проскуріна, д-р екон. наук, доц.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7701-9784>
Київський університет культури, Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ НАПРИКІНЦІ ХХ СТ. В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ

Специфіка господарських відносин визначається соціокультурним середовищем. При дослідженні українських реалій, очевидними є протиріччя між створеною системою формальних економічних інститутів та механізмами їх функціонування. Це є опосередкованим підтвердженням суттєвих внутрішніх трансформацій, які виникли внаслідок адаптації до соціокультурного середовища України. Подібні трансформації формують національне господарське середовище, яке функціонує за власними законами. Цей факт можна трактувати або як недолік, або як специфічний елемент і потенційну конкурентну перевагу. В статті досліджено механізм економічного розвитку та основні віхи соціально-економічної трансформації України.

Ключові слова: соціокультурний сектор, цивілізаційна парадигма, системний підхід, економічний розвиток, трансформаційна економіка, цивілізація, економічна історія, економічна система.

Постановка проблеми. Економічні відносини в житті суспільства відіграють важливу роль, часто виступаючи визначальним фактором та основним орієнтиром для соціально-політичних рішень. Водночас, господарська система є частиною соціокультурного середовища, формуючись під його впливом і одночасно

впливаючи на нього. Специфіка господарських відносин визначається інформаційно-культурним середовищем. А отже, одним із вирішальних факторів економічного розвитку України доби незалежності слід вважати неформальні інститути та культуру, роль яких зростає під